

Mihalicz Csilla: Boldog gyerekek köztársasága – Summerhill

március 16, 2013

Nők Lapja: 2011/11.

A tanár, aki osztályát a büntetésektől való félelemmel kormányozza, a gyereket ellentmondásos viszonyba taszítja a társadalommal. Taníthatja a gyerekeket pontosságra az aritmetikán keresztül, a gondolatok kifejezésére az olvasáson keresztül, de nem taníthat neki társadalmi felelősségtudatot a történelem tanításával, azt akarván bizonyítani, hogy a köztársaság jobb, mint az önkényuralom, ha az osztályteremben nem köztársaság van, hanem önkényuralom.” **Homer Lane**

Mi az elsődleges feladata az iskolának a demokratikus világban: hogy műveltséget adjon át és megtanítsa társadalmi kényszerek tűrésére, vagy hogy szabadnak és boldognak érezzék magukat benne a gyerekek? Ez az oktatás alapkérdése. Van a világban néhány demokratikus iskola, amely ez utóbbit tartja küldetésének, ahol a gyerekek a saját ügyeikben maguk döntenek. Akár arról is, bemennek-e az órákra.

Sűrű növényzet határolja a világ legidősebb „gyermekköztársaságát” a kelet-angliai kisvárosban Leistonban 150 km-re Londontól. Az ősfás park bejáratánál tiltó tábla fogadnak minket „Vigyázz gyerekek játszanak”, mintha azt üzennék: ki itt belépsz, megzavarsz minket, de kerülj beljebb, és tartsd tiszteletben a szabályainkat! Summerhill demokratikus iskola, és nem kirakat, végképp nem „állatkert”, ahol a gyerekek etetése tilos, de egyébként szabadon mustrálgathatók. Látogatásunkat egy év levelezés előzte meg,

amíg Fóti Péter oktatáskutató a hely ismerője, és elkötelezett híve megszervezett egy tanulmányutat. Velünk jött lapunk állandó pszichológus szakértője, Vekerdy Tamással és felesége Honti Mária.

Summerhillben a „lógás” ismeretlen fogalom

Miután engedélyt kapunk a belépésre, alkalmi kísérőnk a látogatókat fogadó bizottság tagja, a 13 éves Suria körbevezet minket a hatalmas parkban elszórtan álló egyszerű, épületek között, amelyek egy-egy tantárgy vagy gyerekcsoport „lakhelyei”. Suria udvarias, de nem túl bőbeszédű. Mint később kiderül, sürgeti őt a „tea-time”, vagyis a teadélelőtt, amelyet már az iskola központjában, az öreg épület ebédlőjében szeretne eltölteni, a társaival. Ami elsőre föltűnik, hogy – bár délelőtt van, alig látunk gyerekeket. A diákélet kisebb-nagyobb csoportokban, kötetlenül zajlik itt, hiába is keresnénk osztályteremben fegyelmezetten üldögélő tanulókat. Belépünk az első barakkba, ez az „activity-room”, mondjuk úgy: a szabad foglalkozások háza, amelyben 2-3 gyereket találunk. Suria megkér minket, vegyük le a cipőnket, ha belépünk, mert itt ez a szabály. „Ezek a gyerekek milyen óráról lógnak?” – kérdeznénk, ha nem tudnánk, Summerhillben vagyunk, ahol a „lógás” ismeretlen fogalom. A tanórát itt olyan kínálati elemnek fogják föl, amellyel a gyermek élhet, ha akar, de a részvétel az órán nem kötelező. Nincs osztályozás sem, év végi vizsga is csak annak, aki szeretné, akinek ez például továbbtanulásához szükséges. Aki jelen van, az viszont azért ül ott, mert érdekli, amiről a tanár beszél. Az üvegtáblákon át bepillantathatunk a fizika-kémia terembe – mint egy akváriumba -, ahol három különböző korú diákkal foglalkozik egy felnőtt. Láthatóan a mágnesességről tanulnak – „oh my God!” – nyílik nagyra a legfiatalabb szája. Ezt még mi is le tudjuk olvasni.

Az irodalmi barakkban egy lánnyal beszélget a tanár a modern regény szerkezetéről – nagy betűkkel fölírja a kulcsszavakat a táblára. Igazi pennykkel tanulnak összeadni-kivonni a

matematika házában – itt viszonylag nagyobb a nyüzsgés. A zenei stúdiót most éppen zárva találjuk. A számítástechnika-terem viszont mindig nyitva áll, valaki általában van is benne – a tanáron kívül, aki folytonos készenlétben várja, kell-e segítenie.

A „tea-time” szent, úgyhogy Suria a főépülethez vezet minket. A bejáratnál jelenlét tábla függ a falon, és itt jó nagy felületen kiélhetik szenvedélyüket a graffitisek is. Az ebédlőben akad beszélgetőtársunk: Michael, az egyik nevelőtanár, és két nagyobb fiú. A legnaivabb kérdéseinket is rezzenéstelenül állják – megszokták, hogy őket a világ a demokratikus iskola „kísérleti nyulaiként” tartja számon, kicsit azt feltételezve, hogy éjszakánként titokban totemoszlopokat ugrándoznak körbe, és „legyek urát” játszanak a bozótban.

A nevelés akkor sikeres, ha a gyerek boldog

Egyébként olykor nyilván meg is teszik – anélkül, hogy elszabadulna a pokol.

Summerhillt kilencven éve azzal a meggyőződéssel alapította Alexander Sutherland Neill skót pedagógus (1883-1973), hogy a gyerekek a nekik adott szabadságot képesek építő módon használni. Nem igaz, vallotta Neill, hogy az agresszió eluralkodik a felnőtt irányítás nélkül működő gyerekcsoportokban – a gyerekek igenis képesek a demokratikus szabályok mentén önmagukat megszervezni. A felnőttek dolga: felkínálni az ismeretek megszerzését, és megteremteni a szabad élet feltételeit.

Neill következetesen értelmezte a szabadságot – megvalósítása a nevelésben csak akkor lehetséges, vallotta, ha a kényszereket a tanításban is mellőzzük. Ha a gyerek teljesen elutasítja a formális oktatást, azt is meg kell engedni, mert a jellemfejlődése nem függ össze azzal, megtanult-e tisztességesen olvasni és írni. (lásd erről egy konkrét

esetben Freer Spreckley baszámolóját) Másrészt, ezt a hiányosságot lehet később pótolni, amikor erre valódi szükség mutatkozik. Neill szerint a tanulás nem függ össze azzal, hogy valaki az életét mennyire sikeresen éli le. Feltéve, ha siker alatt nem a hagyományos értelemben vett „karriert” értjük. Hanem mit is?

A Summerhill-szótárban a siker megfelelője: a boldogság. Boldog felnőtt a boldog gyerekből lesz, a gyerek pedig akkor boldog, ha biztonságban van és szabadon játszhat. Neillnek meggyőződése volt, hogy a gyerek játék közben tanul, és hogy létezik benne természetes alkotás- és tudásvágy, ami előbb-utóbb tanulásra serkenti. Summerhill ennek a gondolatnak a „kísérleti terepe” lett, ahová a felnőttek többnyire szent áhítattal vagy borzadállyal lépnek be, és nyomban a teljesítmények, mérőszámok után kérdezősködnék: mennyi az itt végzett, később diplomát szerzettek aránya, hány híres színész, Nobel-díjas, politikus került ki innen, satöbbi. Summerhill a kilencven év alatt „kitermelt” magából ilyen sikersztorikat is.

Zoe Readhead, Summerhill igazgatója, Neill lánya állja a kérdéseinket (lásd: keretes írásunkat!), majd meghív minket a délutáni iskolagyűlésre. Hetente általában háromszor délután az iskolai élet ügyeivel, egymás közötti problémákkal foglalkozik a közösség. A gyűlés hatáskörébe tartozik az is, ha valakinek egy tanár viselkedésével, szavaival van problémája. A gyűlésen bárki részt vehet, aki szeretne, és mindenről helyben, kézfeltartással szavaznak – gyerek és felnőtt voks egyenlő arányban számít. A szabályok visszavonásig érvényesek, ha kiderül, hogy rossz a törvény, akár a következő gyűlésen újra lehet tárgyalni. Van idő a korrekcióra – a boldog gyerekkor tíz szabad éve.

**** külön oszlopban ****

Zoe Readhead az általa kormányzott hajóról

Hogyan látja a saját szerepét Summerhillben?

– Mint a kormányosnak egy szép öreg hajón: az a feladatom, hogy figyeljem, jó irányban haladunk-e. De hogy a hajón közben mi történik, az már mindenki közös ügye. Általában nem hozok döntéseket a közösségi gyűléseken kívül, csak ha a modern világ kihívásai megkívánják.

Mennyire szólhatnak bele a szülők, hogy mi történik az iskolában?

– Semennyire. Néha, megpróbálkoznak vele – például néhány éve egy szülő panaszolta, hogy a fia nálunk 18 éven felülieknek szóló videókat néz. Azt mondtam, annyit tehetek, hogy elmondom az aggodalmaikat az iskolagyűlésnek. A gyerekek azt mondták: a szabályaink szerint nagyon fiatal gyerekek nem nézhetnek horrt – ennél szigorúbban nem akarunk fellépni.

Mi történik akkor, ha egy gyereket valamelyik társa durván bántalmazza, megalázza? Ki lép közbe?

– Az ombudsmanok, akiket a közösség választ a felnőttek és a gyerekek közül. Ők a közvetítők, ha a gyerekek nem tudnak megegyezni valamiben, nekik van bizonyos korlátozott hatalmuk: elkobozhatnak tárgyakat, eltilthatják az önkényeskedőt egy adott területről, amíg az iskolagyűlés elé nem kerül az ügy. Aztán van például az „önkényeskedők listája”, ami nagyon komoly büntetés: pár órára, maximum két napra szoktak fölkerülni rá gyerekek, ami igen erős figyelmeztetés a közösség részéről, hogy elég volt! A gyerekeknek jó látni, hogy érvényesül az igazság. Ez a lényeg, és nem a büntetés.

Summerhill-be érkeznek „nehéz gyerekek” is. Nekem, a kormányosnak, látnom kell, ha egy gyerek érzelmileg túlzottan sérült ahhoz, hogy a közösség jó hatással legyen rá. Azok érdekében, akik azért jönnek ide, hogy boldogan éljenek, nem hagyhatom, hogy a negatív erők teret kapjanak itt.

Hány éves korban ideális a gyerekek bekerülnie Summerhillbe?

– 5 vagy 6 éves korban.

Nem túlzottan korán van az? Még szükségük volna a szüleikre, nem?

– Minden a gyerektől függ! Régen több generáció élt együtt – ahogyan nálunk is: tíznél is több nagybátyja, nagynénje, és 60-nál is több testvére van itt mindenkinek. Ha nem szakítjuk el őket a szüleiktől, mint azt a tradicionális angol bentlakásos iskolák tették, jól érzik magukat a gyerekközösségben. Nálunk sok a külföldi – Japánból Koreából is vannak diákjaink. A gyerekeknek a biztonság és a feltétlen szeretet a fontos – ezen túl pedig a barátaik. Summerhill titka az osztatlan közösség nevelő erejében rejlik. Atapasztalt nagy gyerekek szocializálják a kicsiket, akik felnőve tovább adják a hagyományokat.

Nekem kisdiák koromban azt mondták az iskolában, hogy árulkodni csúf dolog. Itt a gyűlésben folyton árulkodnak egymásra a gyerekek.

–Egy ilyen közösség, mint a miénk, nem működik őszinteség nélkül. Az igazmondással együtt jár konfliktusok keletkezése, felvállalása. E nélkül mi is olyanná lennénk, mint a többi iskola.

**** külön oszlopban ****

Demokratikus iskolák a világban

Száz éve Homer Lane amerikai pedagógus jutott arra a gondolatra, hogy egy iskolát is lehetne úgy működtetni, mint egy köztársaságot. Lane ráadásul gyerekköztársaságának lakóit fiatalokú bűnözőkből toborozta, és bebizonyította, hogy ezek a gyerekek aktív tevékeny tagjává válhatnak a gyerekköztársaságnak, sőt, a társadalomnak is.

A világ 30 országában körülbelül 200 Summerhill-hez hasonló iskola működik. A legtöbb az USA-ban és Izraelben, néhány

Németországban, Hollandiában, Dániában, illetve nálunk toleránsabb légkörű országokban. Az iskolák európai szervezete a European Democratic Education Community amelynek magyar tagja a Demokratikus Nevelésért és Tanulásért Egyesület, aminek internet oldalain ön ezt a cikket olvashatja.

Magyarországon nincs olyan iskola, amelyben a tanulók döntenének arról, mit akarnak tanulni. Néhány alternatív iskolában – ilyenek a Waldorf-, a Rogers- és a Montessori-pedagógiát követő iskolák – viszonylagos szabadsággal élhetnek, de alapvetően a tanárok által meghatározott rendszerint, és a saját életük szabályaival kapcsolatos döntésekbe nincs vagy igen korlátozott a beleszólásuk. Az óralátogatás és a teljesítményértékelés mindenütt valamilyen formában kötelező.

****külön rész ****

Honti Mária pszichológus véleménye:

Számomra ennek az iskolamodellnek az az üzenete, hogy nem minden a vizsga, az értékelés, az osztályzás. Az ide járó gyerekek is elvégzik az iskolát, megtanulják azt amit kell, és megállják a helyüket később, a nélkül, hogy minden percben vizsgálnák és figyelnék őket, és minden a teljesítmény körül forogna. Az iskola társas hely, ahol éppen úgy fontos a közösségben való élés, mint a tananyag. A demokratikus iskolamodellbe járó gyerekek megtanulják, hogyan működik ez a rendszer és tudnak benne mozogni, létezni. Természetesen csak az a szülő adja ide a gyereket, akinek magának is tetszik ez a rendszer. De attól nem kell tartani, hogy egy gyerek, aki innen kikerül elkallódik a világban. (Lásd 4 volt Summerhill-i diák visszaemlékését iskoláskorukra, és későbbi életükre) Elképzelhető, hogy konfliktusokba kerül, pofonokérik, hiszen a világ a társadalom nem feltétlenül működik úgy, ahogyan ő korábban Summerhillben tapasztalta. De elveszni benne nem fog, sőt önmagát és az igazát öntudatosabban képviseli. Azok akik tizenévesen hagyományos iskolába lépnek át gyakran

tapasztalják, hogy a többiek ekkor kezdik felfedezni a szabadság erényeit, ha úgy tetszik akkor kezdik kitombolni magukat. Ők azonban már korábban megtapasztalták, mi a szabadság, meddig terjed és hogyan lehet élni a körülményei között.

A cikkhez Tóth Anita olvasói levelet írt, mely itt olvasható!

Kapcsolódó oldalak:

- Vekerdy Tamás bevezetője A.S. Neill Summerhill – a pedagógia csendes forradalma c. könyvéhez
- Fóti Péter: Látogatás Summerhillben, 2010. október 4-5.
- Summerhill 2010 – Interjú Zoe Neill Readhead-del 2010 október 4 – 5.

